

KIBYRA

Hızlı atların ve kahraman savaşçıların şehri

Kibyra

Kibyra, antik dönemde Likya, Karya, Pisidya ve Frigya kültür bölgelerinin kesişme noktasında, kuzeyi güneye ve doğuyu batıya bağlayan ticaret yollarının tam merkezinde konumlanır. Anlamı henüz kesin olarak bilinemese de Kibyra, Hellence bir ad değildir. Ortak kanı, sözcüğün Geç Tunç Çağı'ndan itibaren Batı ve Güneybatı Anadolu'da yaygın olarak kullanılan Eski Anadolu budunlarından Luvi Halklarının konuştuğu dile ait olduğu ve bu bilmediğimiz ilk adlandırmanın Hellen ağzında "Kibyra" formuna dönüştürüldüğüdür. Amasyalı gezgin Strabon'un kayıtlarına göre, Kibyalılar aslen Lidyalı olup buradan göç ederek Kabalis bölgesine gelirler. Ayrıca bu göçmenlerin gelir gelmez yörede etkinlik kurup burada oturan Pisidyalıları ve diğer halkları boyundurukları altına aldıklarını ve çok geçmeden yerleşim alanlarını değiştirerek çevresi 100 Stadia'ya ulaşan bir kent kurduklarını bildirmektedir. Aynı kaynakta Kibyra'da Lidce, Solymce, Pisidce ve Hellence olmak üzere dört farklı dilin konuşulduğu da vurgulanmıştır. Strabon'un kentin taşınmasıyla ilgili bu anlatımı, Kibyra'ya yaklaşık 18 km. uzaklıktaki Uylupınar antik yerleşmesindeki arkeolojik bulgularla da desteklenir. Gölhisar'a bağlı Uylupınar Köyü çevresindeki ve Gölhisar Gölü kıyısındaki kayalık tepeliklere yayılmış görünen yerleşim, Erken Demir Çağ'dan başlayıp süreklilik gösteren buluntulara sahiptir. Yani bu yerleşim, Kibyalılar'ın, olasılıkla İ.Ö. 4. - 3. yüzyıllarda, bugün görülebilen kentlerine taşınmadan önce yerleştikleri alandır. Kentin bugün görülebilen tüm mimari kalıntıları Roma İmparatorluk Dönemi'ne aittir. Kibyra, II. Eumenes (İ.Ö. 197-159) zamanında Bergama Krallığı egemenliğinde görünmektedir. Hemen sonrasında Kibyra ve yakın çevresinde konumlanmış antik kentlerden Boubon, Balboura ve Oinoanda'dan teşekkül dörtlü ortak meclisin (Kabalis Tetrapolisi / Kabalis Bölgesi Dört Kent Birliği) M. Ö. 2. - 1. yüzyıllarda, yörenin politik tarihinde önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir.

Dörtlü Meclis, kentlerin temsilciler aracılığıyla katıldıkları oylama esasına göre düzenlenmiş bir karar alma mekanizması görünümündedir. Bu siyasi birlikte sadece Kibyra iki oy hakkına sahipken, diğer üç kent birer oy hakkına sahiptir. Strabon'a göre Kibyra, bu birliğin ordusuna 30 bin piyade ve 2 bin atlı süvari çıkarabildiği için iki oy hakkına sahiptir. Tarihsel kayıtlar söz konusu birliğin İ.Ö. 82 yılında Romalı general Murena tarafından dağıtılarak ortadan kaldırıldığını gösteriyor. Nitekim bu tarihten sonra Kibyra, Asia Eyaleti'ne ve diğer kentler Likya Birliği'ne dahil edilmiştir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise, Asia Eyalet Valisi'nin yargı merkezi olmuştur. Başkentliğini Kibyra'nın üstlendiği Tetrapolis'in toplantı merkezinin ve belki de Roma İmparatorluk Dönemi kent meclisi ve yargı binasının yine bu kentte, "Bouleuterion / Meclis Binası" olduğu düşünülmektedir. İ.S. 23 yılında meydana gelen büyük bir deprem sonucunda yerle bir olan kente; o zamanki Roma İmparatoru Tiberius 5 yıl için vergi affı getirmiş, ayrıca para yardımında da bulunmuştur. Böylelikle kent yeniden inşa edilebilmiş ve Kibyralılar imparatora olan minnettarlıklarını kentlerinin adını "Caesarea Kibyra = İmparatorun Kibyrası" olarak değiştirerek göstermişlerdir. İ.S. 43'de Roma senatosu imparator Cladius'un emriyle Likya'nın bir Roma eyaleti olduğunu ilan etti. Bu tarihte Likya'nın sınırlarının Kibyra'ya kadar genişlediği anlaşılmaktadır. Çünkü daha önce Asia eyaletine dahil edilen bu bölgede Likya eyaletinin ilk imparatorluk valisi olan, Quintus Veranius'un Kibyra halkının Cladius tarafından atanmış Legatus Pro Praetore ünvanlı idarecisi olduğu ve Sydima'da bulunmuş bir kitabede de Likya'nın valisi olarak zikredildiği tespit edilmiştir. Kibyra özellikle İ.S. 1. - 3. yüzyıllarda en parlak dönemini yaşamıştır.

Kibyra ana kenti birbirinden derin yarılarla ayrılan hakim üç tepelik üzerinde oturmaktadır. Bu tepelik alanlar üzerinde kamu, sivil ve dini yapıların belli bir bütünlük oluşturacak biçimde, simetrik düzenlendiği görülür. Yapılar, tepelik teraslanarak göl ve ova manzarasına hakim konumda ve hiçbir yapı bir diğersinin manzarasını kesmeyecek biçimde yerleştirilmişlerdir. Bu yapılar doğuda Stadion'dan batı uçtaki Tiyatro ve Meclis Binası'nın oturduğu sırt arasında yoğunlaşmıştır. Aynı aks üzerinde, ana cadde, ikincil yollar, yine idari ve yargı binası işlevli bazilika, tapınaklar, sosyal ve ticari çarşı – pazar yeri (Aşağı ve Yukarı Agoralar) yanı sıra; kentin ekonomik yaşamının canlılığını belgeleyen küçük işletmelerin bulunduğu görülür. Antik kaynaklar ve yazıtlardan okunan bilgilere göre; Kibyra özellikle demir işlikleri, dericilik ve at yetiştiriciliğinde ünlüdür. Buna çömlekçilik de eklenmelidir; çünkü Tiyatro tepesinin güney yamaçlarında hemen göze çarpan akıntı seramik parçalarının türü, yapısı ve yoğunluğu buna işaret etmektedir.

ANA CADDE VE YUVARLAK KULELİ TAK (ANITSAL KENT KAPISI)

Kentin doğu girişinde yer alan Ana Caddé'nin her iki kenarında anıt ve lahit mezarlar sıralanmıştır. Burdur Müzesinde sergilenen ünlü Gladyatör kabartmaları da bu alanda bulunmuştur. Ana Caddeden batı yönde devam edildiğinde kentin ana giriş kapısı olan anıtsal Tak'a ulaşılır. Bugün tamamen yıkılmış durumda görülebilen Tak, ortada dört ayaklı üç kemerli kapıdan ve her iki yanda birer yüksek yuvarlak kuleden oluşur. M.S. 2. yüzyılda inşa edilmiştir.

STADİON (STADYUM)

Kente girişte ilk anıtsal yapı olan Stadion'un kazılarına 2006 yılında başlanmıştır. Kentin doğu yamacında yer alan Stadion, ana caddenin ucunda yer alan anıtsal giriş kapısından sonra, ikinci bir anıtsal kapı ile girilen, tek sphendoneli "U" formludur. Yaklaşık 12 -13 bin kişilik kapasitesi yanında 200 m.'ye varan pist uzunluğuyla Anadolu'nun en görkemli stadyumları arasında yer almaktadır. Kente gelenleri karşılayan ilk ve en gösterişli yapı olan Stadion, mimarisiyle diğer benerlerinden ayrılırken, kentin anıtsallığına yaraşır özgün bir planlama içindedir. Stadion'a yüksekliği 7 m., uzunluğu 30 m.'ye varan anıtsal bir kapı ile girilir. Yapının batı tarafı, yamacın yüksek olan ana kayasına yaslandığı için 21 oturma basamağı yerleştirilmiştir. Bunun tersine doğuda düşen kod, bir istinat duvarı ile güçlendirilmişse de ancak 7 oturma basamağı konulabilmiştir. Böylece mimari olarak batı sıralarda oturan seyircilerin muhteşem ova ve göl manzarasını kapatılmamıştır. Batı oturma sıralarının tam ortasında, diğer birçok Stadion'da görülmeyen bir protokol alanı ayrılmış ve hemen karşısına açılan kapı ile sporcuların sırayla sahaya girip protokoldekileri selamlamaları sağlanmıştır.

Stadion'un diğeri bir kapısı, güneydeki apsisin tam ortasındaki tonozlu kapıdır. Böylece kuzey - güney doğrultusunda uzanan Stadion'un her iki ucundan kalabalık seyirci topluluğunun kolayca girip çıkmaları sağlanmıştır. Stadion batı oturma sıralarının altında ele gecen künklere bağlanmış büyük Pithoslar ile oluşturulan atık su sistemi yukardan gelen suyun Stadion zeminine gelmeden tahliye edilmesini sağlamasıyla da mimari zenginliğini arttıran önemli bir ayrıntıdır. Batı oturma sıralarının üzerinde yer alan ve tüm batı cephe boyunca izlenen Portiko (üstü örtülü açık dehliz) Stadion'a anıtsal bir cephe kazandırmıştır. Bu yapı Stadion'a kuzeyden girişi sağlayan anıtsal giriş kapısına benzerliğiyle, göz yormayan ve mimari olarak bütüncül bir yapılanma ortaya koyar. Her 4 m. aralıkta bir yerleştirilmiş, birbirlerine kemerle bağlanan ayakların üzerine yükseltilmiş Portiko'nun toplam yüksekliği yaklaşık 6 m.'dir ve tüm Stadion batı oturma sıraları boyunca görülmektedir. Portiko'nun üst blokları üzerinde yer alan uzunca ithaf yazıtı, M.S. 2. yüzyılın sonları ve 3. yüzyılın başları arasında tarihlendirilmiş olup, önemli bir arkeolojik buluntu olmasının yanı sıra yapının ihtişamını bir kez daha vurgular. Portiko alanının ardında baştan sona devam eden ve daha geç bir dönemde yapıldığı düşünülen teras duvarı ise yapıyı batıda sınırlandıran son mimari alandır.

TAPINAK PLANLI ANIT MEZAR (MARTYRİUM)

Moloz taş ve kireç harçla örülmüş, tek odalı, in - antis planlı bir mezar yapısıdır. Girişte iki sütun althğı korunmuştur. Asıl odanın tabanında bir mezar odası bulunmaktadır. Mezar odasının dört tarafındaki tonozlar, üst odanın tabanını taşımaktadırlar. Doğu tonozun altında, ana kayaya oyulmuş dikdörtgen sanduka bulunmaktadır. Kazı çalışmaları sonucunda, 8.70 m. X 7.30 m. ölçülerindeki yapının, Erken Doğu Roma Dönemine ait (M.S. 6. yüzyıl) tapınak formu bir anıt mezar olduğu anlaşılmıştır.

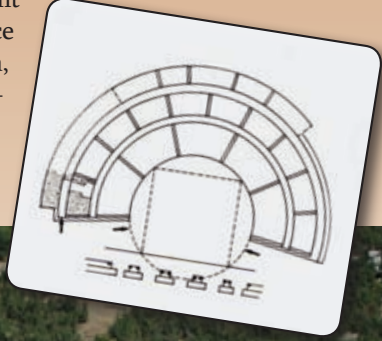
AGORA (ÇARŞI-PAZAR)

Tiyatro ve Stadion'u birbirine bağlayan doğu – batı doğrultulu Ana Caddede, kuzey – güney yönünde uzanan Agora'yı tam ortadan böler. Yolun güneyi Aşağı Agora olarak adlandırılmış olup, yan yana konumlandırılmış dükkanlarıyla daha çok ticari işlevli olmalıdır. Yukarı Agora ise, doğusunda üç terasa oturtulmuş üstü kapalı sütunlu galerileriyle sosyal işlevlidir. Yukarı Agora'da yuvarlak planlı bir çeşme yapısı görülebilir. Yukarı Agora'nın teras duvarlarındaki geç dönem tamiratlarında Agora içindeki yapılara ait mimari el-emanlar kullanılmıştır. Agora'nın kuzey batı köşesine yakın konumda, büyük oranda sağlam durumdaki Roma Dönemi Hamam yapısı ve onun önündeki düzlükte Gymnasion yer almaktadır.

TİYATRO

Meclis Binası'nın hemen kuzey kenarında, büyük oranda sağlam durumdaki Tiyatro; tüm manzaraya hakim konumda, ana tepenin doğu yamacına yerleştirilmiştir. Yarı dairesel planlı üç katlı oturma sırası, beş kapılı sahne binası ve yaklaşık dokuz bin kişilik izleyici kapasitesiyle, Anadolu'daki orta büyüklükte birçok antik tiyatroyla özdeşdir. Oturma yerlerine, bugün güneydekinin süslü kapısı tamamen sağlam durumda görülebilen, yanlardaki iki tonozlu geçitle ulaşılır. Oturma sıralarını yatay bölen yürüme yolunun (Diazoma) parapet bloklarında, kentin ileri gelen kişi ve ailelerinin isimleri, kent için yaptıkları hayır işleri Hellence olarak kazınmıştır. Yukarısında, oturma sıralarının hemen bitiminde, daha sonradan kiliseye çevrilmiş bir tapınak kalıntısı görülebilmektedir.

BOULEUTERION / ODEION (MECLİS BİNASI/MÜZİK EVİ)

Meclis Binası / Müzik Evi kazısı sonucunda, 52,5 m. cephe uzunluğu, 12,80 x 4,35 m. boyutundaki sahnesi, 31 oturma sırası ve 3600 kişilik kapasitesiyle Antik Çağ Anadolu'sunun en görkemli ve büyük üzeri çatıyla kapalı yapılarından biri

ortaya çıkarılmıştır. Kazılar sonucunda Meclis Binası / Müzik Evi olarak adlandırılan yapının, aynı zamanda kış aylarında Tiyatro ve Kibyra'nın bir yargı merkezi olmasından dolayı da bir mahkeme binası işlevlerinde de kullanıldığı öngörülmüştür. M.S. 2. yüzyılda, son şekliyle inşa edildiği anlaşılan yapı, bir yangın sonucu göçtüğü anlaşılan çatısı haricinde neredeyse tamamen korunmuştur. İç cephesinin ve sahnesin renkli mermerlerle kaplanmış, sahnesinin renkli heykel ve sütunlarla süslenmiş olduğu ele geçen parçalardan anlaşılmıştır. Ebatları yanında, orkestranın tam merkezinde kırmızı, beyaz ve yeşil mermerden yapılmış bir Medusa başı, tamamıyla sağlam olarak ortaya çıkarılmıştır. Medusa, yılanlardan oluşan saçları ve insanları taşa çeviren bakışlarıyla, antik dönemde özellikle mezar yapılarında koruyucu bir nitelik taşır. Bouleuterion / Odeion'un orkestrasında betimlenen Medusa, iri gözleri, kalın dudakları arasından görülen dişleri, dışarı sarkmış dili, kanatlı başlığı ve dalgalı saçları arasına ve boynuna dolanmış yılanları, çevresini saran kırmızı beyaz renkte mermerlerden yapılmış yaprak benzeri ışın sıralarıyla büyüleyicidir; adeta mitos gerçek olur, görenler Medusa'nın etkileyciliği karşısında taş kesilir. Bir orkestranın zemin döşeminde böylesine bir Medusa resmi, Anadolu arkeolojisi için tekil örnektir.

Burdur Valiliđi

www.burdur.gov.tr • Tel: (0248) 233 13 30 - 233 10 79

İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùđù

www.burdurkulturturizm.gov.tr • Tel: (0248) 233 22 10 - 233 10 78

Burdur Arkeoloji Mùzesi Mùdùrlùđù

www.burdurmuzesi.gov.tr • Tel: (0248) 233 10 42

Ön ve Arka Kapak: Kibyra Antik Kenti

Metin: Burdur İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùđù

Grafik Tasarım: Sude Ajans

Fotoğraflar: Burdur İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùđù Arşivi

Baskı: Sude Ajans • Tel: (0312) 467 09 96